

## Honger doorgronden

‘Wat eet je graag, waar droom je van?’

‘Ik eet niet liever het een of het ander; wat ik graag wil, is eten. Ik ben arm, ik kan niet denken aan iets in het bijzonder.’

Dat is het antwoord van Kamless, een Indiase twintiger, op de vraag van Martín Caparrós, een Argentijnse schrijver en journalist die zich ten doel heeft gesteld om honger te doorgronden.

Volgens de Verenigde Naties hebben zo'n 800 miljoen mensen honger, ongeveer één op de negen wereldbewoners. Honger maakt slap, weinig ondernemend en vatbaar voor ziekten. Ondervoede kinderen ontwikkelen zich slecht en zijn te sloom om op school veel op te nemen, waardoor de kans groot is dat ze hun leven lang hongerig en arm zullen blijven. In die zin is honger structureel, en erfelijk bovendien. Ach, dat weet u natuurlijk allemaal wel. Maar wat kun je doen? Het probleem is zó groot, dat je al murw wordt als je eraan denkt.

Ook Caparrós wordt af en toe door wanhoop bevangen. Toch blijft hij het fenomeen van de honger koppig voor ons uittekenen. Daarbij maakt hij gebruik van rapporten van de Verenigde Naties en de Wereldbank en legt hij dwarsverbanden tussen tal van studies over honger. Maar zijn echte bijdrage is dat hij met hongerigen gaat praten. Hij geeft stem aan bewoners van sloppenwijken in India en Bangladesh, kleine boeren in Niger, Zuid-Soedan en Madagaskar, daklozen die in de rij staan voor de gaarkeukens van Chicago. Hij spreekt arme Argentijnen die elkaar verdringen op vuilnishopen, zoekend naar eten dat over de datum was. De resulterende verhalen zijn gedetailleerd en persoonlijk – en tegelijk heel eentonig. Want honger kan weliswaar verschillende gedaanten aannemen, van uitgemergeld tot obees, maar lijkt altijd te leiden tot een zekere blikvernaauwing waarin voor reflectie en opstandigheid nauwelijks plaats is. Alle energie wordt besteed aan de zoektocht naar het volgende maaltje.

Het meest opmerkelijk aan dit ruim zeshonderd pagina's tellende boek is de stijl: die is bewogen en bezwerend. Soms stokken de zinnen – alsof Caparrós dan zelf niet meer kan verdragen wat hij heeft gezien en gehoord. ‘Hoe kunnen we verdomme verder leven terwijl we weten dat deze dingen gebeuren?’, vraagt hij meermaals. Geen enkel antwoord voldoet natuurlijk. Dit soort pathos wisselt Caparrós slim af met feiten en analyses. En net als die je weer te abstract gaan worden, geeft hij je het volgende inkijkje in het leven van een hongerig mens ergens ter wereld. Zo slaagt Caparrós erin om honger heel dichtbij te brengen. Soms zou je hem van je af willen duwen – dan is hij te opdringerig, wil hij je iets inpeperen, gaat zijn geur tegenstaan. Maar hij laat zich niet zomaar wegsturen. Hij heeft namelijk een onontkoombaar boek geschreven.

Honger kent vele oorzaken. Zij kan het gevolg zijn van natuurrampen, van gewapende conflicten, van een ontoereikende agrarische infrastructuur, van corrupte regeringen. Van tradities die niet meer passen in de hedendaagse wereld. Van een religiebeleving waarin je God uitbundig dankt voor het blikje gecondenseerde melk dat je op de vuilnisbelt vindt, maar Hem niets verwijt over het lot dat Hij je heeft toebedeeld. Honger is met talloze tentakels verbonden met andere grote problemen, zoals overbevolking, terrorisme, de uitputting van ecologische systemen, de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen. Caparrós benoemt en erkent al die factoren. Maar voor hem is er één opperfactor, en dat is het huidige economische systeem. Want -zo stelt hij keer op keer- al die verklaringen mogen

waar zijn, feit blijft dat er op dit moment genoeg te eten is voor iedereen op aarde. Het probleem is niet gebrek aan voedsel. Het probleem is dat miljoenen mensen dat voedsel niet kunnen betalen.

Dat maakt honger tot een verdelingsvraagstuk. En daarmee tot een politieke kwestie, die om een politieke oplossing vraagt. Het zou al flink helpen als voedingsgewassen niet langer gepatenteerd zouden worden, of als het verboden zou zijn om te speculeren op voedseltekorten. Maar de échte doorbraak komt pas als hongerige mensen zelf genoeg middelen krijgen om hun positie te verbeteren. Zij hebben startkapitaal nodig, hoe bescheiden ook – een stukje grond, een paar geiten, zaaigoed. Als je daar niet over beschikt, kun je alleen je arbeid verkopen. En een hongerlijder is iemand die je kunt uitbuiten, omdat zijn nood zó hoog is dat hij met onbeschoft weinig loon genoeg moet nemen. Zo komt Caparrós uit op een klassiek marxistische analyse: de huidige honger is het gevolg van de uitbuiting van de mensen zonder kapitaalgoederen door de mensen mét kapitaalgoederen. En binnen het huidige mondiale kapitalisme draaien wij allemaal mee in deze logica - of we nu willen of niet.

Overigens zien de hongerige armen die Caparrós spreekt dat anders. De Zuid-Soedanese Nyankuma bijvoorbeeld houdt haar man verantwoordelijk voor haar honger.

‘Je man?’

‘Natuurlijk, hij moet ervoor zorgen dat mijn kinderen en ik te eten krijgen. Daarom zijn we getrouwd.’

‘Maar hij heeft ook honger. Is dat zijn eigen schuld?’

‘Dat interesseert me niet. Hij is degene die ons te eten moet geven.’

Passages als deze maken de boodschap van dit boek nogal benard. Honger is een politiek probleem - maar hongerige mensen zijn apolitieke mensen. Ze dromen niet van een ander leven en dwingen dus ook geen politieke veranderingen af. Wat leidt tot de volgende verzuchting van Caparrós: ‘Ik denk dat kwaadheid de enige interessante relatie is die je kunt hebben met je tijd.’

### **Marjan Slob**

Recensie van Martín Caparrós, *Honger*, uitgeverij Wereldbibliotheek, vertaling Hendrik Hutter, Marjan Meijer en Corrie Rasink.

© Marjan Slob. Gepubliceerd in de *Volkskrant*, 16 mei 2015.